

Доц. д-р Зора Јачова
Институт за дефектологија
Филозофски факултет
Универзитет “Св. Кирил и Методиј”

УДК 376:371.212.043-056.263(497.7)

ИНКЛУЗИВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА ДЕЦАТА СО ОШТЕТЕН СЛУХ

РЕЗИМЕ

Основната интенција на овој труд е да се презентира и анализира дивергентноста на инклузивното образование на децата со оштетен слух.

Современите европски стандарди и модели на инклузивно образование на учениците со оштетен слух предвидуваат иницирање и имплементирање на иновации во образованието, согласно националниот контекст и востановената дидактичка основа со традиција. Во таа смисла, наставниците чувствуваат потреба од втемелување на соодветна инклузивна методологија, технологија и стратегии во инклузивната практика. Значи, неопходно е да се иницираат активности за образование на наставниците во редовните училишта, со цел да се создадат најсоодветни модели на инклузивната практика за учениците со оштетен слух.

За непречено реализирање на оваа цел, релевантните институции иницираат и поддржуваат активности што значат поквалитетно и похумано образование. Тоа подразбира обезбедување локална инфраструктура и координација на професионалци за поддршка на редовните училишта во кои се вклучени деца со оштетен слух и креирање на најсоодветен инклузивен модел на практика.

Клучни зборови: инклузивно образование, деца со оштетен слух.

Инклузивното образование и децата со оштетен слух

Општеството има обврска да ги образува сите деца. Детските потреби и способности треба да ја диктираат соодветната образовна средина во која ќе се одвива учењето на децата со оштетен слух.

Постојат одредени идеални услови за образовната средина и карактеристики на наставникот кои придонесуваат за успешноста на овој процес.

Најпрвин, средината во која се случува образованието треба да се приспособи кон детето, со цел тоа да развие позитивна слика за себе и да му се овозможи најсоодветен курикулум.

Наставниците во образовната средина треба да ја земат предвид различноста на децата со цел да се обезбеди основа во процесот на планирање и реализација на наставните содржини.

Децата треба да бидат ученици полни со оптимизам и одредени способности за партиципација и интеракција во инклузивното училиште.

Детските посебни интереси и барања ќе бидат исполнети доколку училиштето и родителите соработуваат во процесот на донесувањето на одлуки.

Родителите бараат вклучување на детето со оштетен слух во образовни услови кои нудат добра јазична и културна средина. Во таа смисла постојат различни специјализирани програми за рана интервенција насочени кон семејството и фокусирани кон зголемувањето на когнитивните и комуникациските способности и употребата на остатоците на слух. Влијанието на овие програми покажува дека тие промовираат здрав емоционален развој и ефикасно социјално функционирање меѓу децата со оштетен слух и нивните врсници.

Истражувањата покажуваат дека слушно оштетените деца, кои се вклучени во програмите за рана интервенција, имаат социјални способности споредливи со врсниците кои слушаат и супериорни во однос на глумите врсници кои не посетуваат вакви програми. Значи, раното вклучување во програмата за рана интервенција претставува основен предуслов за училишните постигнувања на децата со оштетен слух.

Социјалните и комуникациските способности стекнати преку програмите за рана интервенција се јасно поврзани со флуентноста на говорот и користењето на различни комуникациски стратегии. Значи, можеме да заклучиме дека вклучувањето во програмите за рана интервенција ги развива социјалните и јазичните способности на слушно оштетеното дете, без оглед на јазичната ориентација на програмата и овозможува подобра подготвеност на децата за вклучување во училиште (Јачова З., 2005).

Кај глумите деца ова насочување најчесто е поврзано со социјалниот аспект, додека академското насочување е резервирано за оние деца чии способности ги квалифицирале за сместување во редовни услови. Новиот термин, *инклузија* се обидува да ги комбинира

овие два аспекта на социјално и академско насочување. Со ова се овозможени услуги и во редовните одделенија, без разлика на академското функционирање на детето. Ова значи дека овие деца се среќаваат со одредени академски стандарди за вклучување, но, во исто време, ја добиваат потребната помош од специјализираните центри.

Инклузивното образование за слушно оштетените деца зависи од еден комплекс фактори, што не дозволуваат системско решавање на проблемот. Сепак, технологијата на кохлеарната имплантација овозможува инклузија за оваа популација на деца.

Децата кои се сместуваат во редовно одделение покажуваат повисоки нивоа на стандардните тестови, од оние кои не се сместуваат. Говорната интелигентност е често посупериорна во однос на децата во специјалните одделенија. Се смета дека ова е резултат на потребата од вербално комуницирање со нивните врсници кои слушаат.

Вклучувањето на децата со оштетен слух во редовно одделение подразбира евалуација со стандардизирани тестови што се приспособени за децата кои слушаат. Треба да бидат проценети способностите во читањето и говорот, со цел да се види како тоа дете ќе се вклучи во средина со врсници кои слушаат.

Постојат и стандарди што ќе ја одредат подготвеноста на детето за редовното одделение. Тоа се академските способности, способноста да ги искаже своите потреби вербално, како и социјалната интеракција со другите деца.

Детето со оштетен слух треба да има добри говорни способности, со цел да може да комуницира со својот наставник и со ученици по пат на орален говор. Некои од децата немаат добри вербални способности, па затоа го користат и знаковниот јазик во комуникацијата. Во таа смисла е неопходно да се обезбеди соодветен модел на поддршка за детето со оштетен слух, со цел непречена комуникација со децата врсници и наставниците. Значи, неопходно е воведување на извесни модификации во работата на редовното одделение, односно детерминирање на моделот

на поддршка и видот на специјалните услуги што ќе ги користи инклузивното училиште.

За децата со кохлеарен имплант, на возраст од 2 години, треба да се овозможат редовни услови во градинка во која ќе се изведуваат индивидуални сесии во траење од 30 минути. За да се овозможи успех во овој процес, на детето со кохлеарен имплант му е потребна поддршка. Установите за кохлеарен имплант треба да се осигураат дека образовните програми, односно индивидуалните образовни планови се приспособени на овие деца и се водат правилно.

Анализата на образованието на децата со оштетен слух во светски рамки укажува на дивергентност во однос на моделите на образование на децата со оштетен слух, поаѓајќи од специјалното училиште, преку ресурсните единици при редовните училишта (преодна форма меѓу интеграција и инклузија), до вклучување на децата со оштетен слух во редовни одделенија. Во таа смисла е неопходно да се направи разлика меѓу термините интеграција и инклузија, притоа респектирајќи го социолошкиот аспект.

Разлики меѓу термините интеграција и инклузија

Инклузијата претставува мултидимензио-

нален концепт што во себе содржи нови принципи базирани врз кохезијата на постмодерното општество, а од друга страна инклузијата ја разбираме како модел на интервенција за социјално исклучените групи.

Новиот концепт и терминологија се резултат на промените во социјалната реалност, новите социо-економски услови, идеи и тенденции.

Фактот, дека терминот инклузија и интеграција честопати се употребуваат како синоними, ја наметнува потребата од нивна дистинкција.

Инклузијата не претставува интеграција (преместување и вклучување во редовни услови) и не означува асимилација или акомодација на индивидуата во рамките на социо-економските услови и релациивоопштеството, во тој контекст инклузијата ги реконструира редовните услови на живеење на начин на кој се креираат можностите за целосна партиципација, припаѓање и социјална интеракција. Значи, филозофијата на *инклузивно образование* во себе го содржи радикалниот концепт на трансформација на општеството во сите негови сегменти, односно менување на вредностите, приоритетите и политиката со која се поддржува вечната пракса на исклучување и дискриминација (Barton L., 1999).

Табела 1. Разлика меѓу интеграцијата и инклузијата

Интеграција	Инклузија
Модерен концепт	Постмодерен концепт
Хиерархиска структура	Мрежна структура
Универзалност	Индивидуализација
Асимилација	Идентификација

Определувајќи ги разликите меѓу термините инклузија и интеграција (табела број 1) доаѓаме до следните заклучоци:

- Инклузијата е многу поприфатен термин во однос на интеграцијата, бидејќи претставува рефлексивна на социјалната полифонија на постмодерното општество, односно инклузијата кореспондира со постмодерниот принцип на плурализмот бидејќи пристапот врз кој е базиран е “социјалната интеграција” и може да се

обезбеди преку избор, соработка и почитување на различните постигнувања;

- Монолитноста е карактеристика на модерните програми за интеграција, базирани врз одговорноста на државата и институциите. Во таа смисла, интеграцијата ја поврзуваме со официјалните институции на општеството кои се организирани преку хиерархиски принцип;

- Инклузијата се организира преку мрежна структура на координација, така што секоја индивидуа е во центарот на системот;
- Моделот на интеграција го поврзуваме со специфични стандарди, дефинирани норми, или сет на постигнувања кон просечните резултати, врз основа на критериумот нормализација;
- Инклузијата вклучува различна партиципација на индивидуата или групата во социјалните процеси, почитувајќи ја различноста, индивидуалните можности и желби.

Фундаменталниот принцип на инклузивното образование е проценување на различноста во рамките на хуманото општество, значи инклузивното образование вклучува идентификација, предизвик и надминување на бариерите на партиципација, условени од социјалните, културните, идеолошките и физичките фактори (Јачова З., 2004). Значи, инклузијата е технички едноставна, но социјално комплексна бидејќи е поврзана со реалноста на училиштето, другите образовни средини, до димензијата на инклузијата, наречена “култура”. Во таа смисла, инклузијата претставува трансформација на: ставовите на луѓето, училиштата, системот и општеството (UNESCO: CEPES, 2000).

Современите европски стандарди и модели на инклузивна едукација на ученици со оштетен слух, предвидуваат иницирање и имплементирање на иновации во образованието врз една востановена дидактичка основа со традиција. Во таа смисла, наставниците чувствуваат потреба од втемелување на соодветна инклузивна методологија, технологија и стратегии во инклузивната практика. Значи, неопходно е да се иницираат активности за едукација на наставниците во редовните училишта, со цел да се создадат најсоодветни модели на инклузивната практика (Јачова З., 2002).

За непречено реализирање на оваа цел, релевантните институции иницираат и поддржуваат активности што значат поквалитетно и похумано образование, што подразбира обезбедување на локална инфраструктура

и координација на стручни лица за поддршка и соодветна изработка на ИОП (индивидуалните образовни планови) за децата со оштетен слух.

Во таа смисла, редовните училишта треба да пристапат во изработката и примената на ИОП (индивидуалните образовни планови), со цел да се фокусираат на ПОП (посебните образовни потреби на учениците), со нагласка на специфичните цели чие остварување треба да покаже значителен напредок кај учениците.

Придонесот на ИОП (индивидуалните образовни планови) во градењето на инклузивната методологија за децата со оштетен слух

Начинот на кој едно училиште го гради односот кон Кодексот на инклузивната практика ќе најде одраз во подготовките и приодот кон планирањето врзано со учениците со оштетен слух.

Успешноста на ИОП (индивидуалните образовни планови) несомнено зависи од средината во која постои ефикасно и детално планирање како сегмент од севкупната стратегија за проценка и евидентирање.

Основните карактеристики на ИОП (индивидуалните образовни планови) вклучени во Кодексот на инклузивната практика се:

- Внимателно фокусирање на специфичните тешкотии во учењето кај детето;
- Да се земе предвид она што детето го има постигнато следејќи ја наставната програма;
- Да се постават јасни цели што детето треба да ги совлада во одреден временски период;
- Во изготвувањето на ИОП (индивидуалните образовни планови) треба да учествуваат родителите и детето (доколку дозволуваат способностите на детето);
- Во изработката на ИОП (индивидуалните образовни планови) да се вклучат и надворешни специјалисти.

Од досегашните анализи во светски рамки, најчести слабости на ИОП (индивидуалните образовни планови) се:

- непрецизна терминологија;
- недоволно учество на ученикот;
- не се поврзуваат со другите процедури за тестирањето и евидентирањето на ученикот.

Петте најсилни точки на ИОП (индивидуалните образовни планови) се:

- засновани се на вистинско познавање на ученикот;
- изработени се според вистинските способности и интереси на учениците;
- предвидуваат реални временски рокови;
- поврзани се со ресурсите во училиштето;
- во одредена фаза на изработка ги вклучуваат и родителите.

Успешноста на ИОП (индивидуалните образовни планови) несомнено зависи од средината во која постои ефикасно и детално планирање како сегмент од севкупната стратегија за проценка и евидентирање.

Основната цел на ИОП (индивидуалните образовни планови) е да укажат што треба да се направи во најблиска иднина и да му се помогне на ученикот и на инклузивниот тим да постигнат успех. Според тоа, може да се користат во процедурите на локалните институции за обезбедување на документација за време на ревизиите. Сепак, нивната основна цел останува да бидат начин што ќе им помогне на наставниците и на учениците да се стремат кон постигнување на клучните цели во процесот на учењето.

На крајот можеме да заклучиме дека ИОП (индивидуалните образовни планови) придонесуваат во зголемувањето на стандардите на учениците со посебни образовни потреби и одржувањето на позитивната клима во инклузивната практика (Јачова З., 2002).

Модели за поддршка во рамките на инклузивниот процес за децата со оштетен слух

Земајќи ги предвид размислувањата за уло-

гата на специјализираниот наставник за глуви ученици, кои упатуваат кон акцентирање на потребата за дефинирање на неговото учество во процесот на планирањето и соработката, дефинирани се и различните модели на поддршка:

1. Модел за поддршка со читање на говор од уста;
2. Поддршка во рамките на пристап со целосна комуникација;
3. Модел со знаковна метода на поддршка;
4. Вонредни наставници - дефектолози за поддршка;
5. Наставникот за ученици со оштетен слух како консултант и двигател на промените.

Модел за поддршка со читање на говор од уста

Овој модел нуди можност на глувиот ученик, интегриран во редовно одделение, да му се обезбеди целосен пристап до Националниот курикулум. Доколку говорната развиеност е на високо ниво и максимално се користат можностите на слушниот амплификатор, се поставува прашањето за можноста на ученикот да го следи предавањето.

Видот, количината и локацијата на поддршката е детерминирана од страна на наставникот и низата прашања што ќе произлезат во дадената ситуација, затоа што некои ученици се чувствуваат помалку етикетирано доколку поддршката им се обезбедува вон редовните одделенија.

Проблемот на остварување на контакти и пријателства, како и етикетирање заради користењето на ФМ-системот, претставуваат значајни прашања што не треба да се потценат при пружањето на поддршката на специјализираниот наставник. Земајќи ги предвид емотивните потреби на учениците со оштетен слух и прашањето на сопствениот идентитет во светот во кој слободно комуницираат, се креираат потребните услови за примена на овој модел на поддршка.

Поддршка во рамките на пристап со целосна комуникација

Овој модел нуди поддршка (целосна комуникација, знаковен јазик, дактилологија) од страна на специјализираниот наставник, што би требало да обезбеди пристап до поголемиот дел од усното излагање, забелешките и доколку е потребно и поддршка со знаци. Во тој случај, ученикот има можност да го следи редовниот наставник, а поголемиот дел од времето се потпира на поддршката на специјализираниот наставник за глуви ученици, што се состои во дополнително објаснување на непознатите поими.

Прашањата што произлегуваат од ваквиот модел на поддршка, раѓаат дилеми во насока на обезбедување на синхронизација меѓу изустената порака на редовниот наставник (пораката преку радио ситемот) и знаковното толкување на специјализираниот наставник при објаснувањето на клучните зборови. Најдобра варијанта на решавањето на овој проблем е изготвувањето речници на знаковниот јазик соодветни на содржините на наставниот план, но во секој случај основна задача за сурдопедагогот е планирање на активностите заедно со редовниот наставник во пристапот на објаснување на семантичкото значење на поимите од презентираниите содржини.

Модел со знаковен метод на поддршка

Овој модел на поддршка со знаковниот јазик го наметнува прашањето на следење само на еден од наставниците, додека редовниот наставник им се обраќа на сите ученици. Во тој контекст се наметнува прашањето за улогата на специјализираниот наставник, односно дали тој синхронизирано ја толкува содржината или, пак, на ученикот му е потребно дополнително објаснување за да го сфати концептот на материјата што се презентира. Значи, во првиот случај е потребен толкувач на високо ниво, а во другиот дополнителни способности за објаснување на поимите. Изборот на лицето кое толкува од редовите на глувите луѓе во давањето на поддршка, имплицира низа едукативни дилеми. Затоа, повеќе од очигледна е потребата од преиспитувања на практиката и процесот на обезбе-

дување на поддршката, во услови на инклузија на ученици со оштетен слух.

Вонредни наставници - дефектолози за поддршка

Оваа форма на поддршка што ја пружа наставникот за ученици со оштетен слух, наметнува прашања од типот на можноста за координација на редовните наставници и дефектологот, чија задача е, во одредени, однапред договорени термини, да пружи дополнителна поддршка, со онапред изготвени активности што соодветствуваат со наставните содржини. Оправданоста од пружањето на овој вид поддршка е прифатлива заради финансиски причини.

Наставникот за ученици со оштетен слух како консултант и двигател на промените

Улогата на наставникот консултант за глуви ученици покрај сите напред наведени модели во пружањето поддршка, има особено значање. Во својство на двигател на промените и обезбедувањето на потребните информации од сите аспекти на едукацијата за глувите ученици, односно методскиот пристап соодветен на потребите на слушно оштетениот ученик. Примената на овој модел подразбира дефектологот да располага со исклучителни стручни компетенции. (Watson L.&Parsons J., 1998)

Заклучок:

Структурата за успешна инклузија подразбира (Bartolo P., Blake C., Jacova Z., 2007):

- соодветна поддршка и специјализирани служби за учениците;
- добро дизајнирани ИОП;
- професионален развој на наставниците во редовното и специјално образование;
- време за наставниците, за планирање, средби, креативност и евалуација на ученикот со сите членови на тимот;
- редуцирање на одделенијата и прецизирање на потребите на ученикот;
- професионален развој на вештини во рамките на кооперативното учење, таторство на врсници, адаптација на курикулумот,

- разноликост на стилови за учење;
- соработка меѓу родителите и наставниците.

Дивергентноста во размислувањата во однос на изградбата на најсоодветен модел на едукација на учениците со оштетен слух се сведува на една заедничка констатација за количината на специјалистичка помош која е неопходна да обезбеди пристап до Националниот курикулум, земајќи ги предвид широките образовни потреби.

Според ова, јасно е дека треба да им се придава особено значење на ИОП (индивидуалните образовни планови) и да се предвидува дека тие ќе имаат стратешка улога во училиштата. Меѓутоа, треба јасно да се прецизира основната содржина на ИОП (индивидуалните образовни планови), да се дефинира

ЛИТЕРАТУРА:

Barton L. (1999) Market ideologies, education and the challenge for inclusion. *Inclusive Education, London: Kogan Page: 58*

Bartolo P., Blake C., Jacova Z. (2007) "International Perspectives on SEN and Inclusion" in *British Journal of Learning Support, 2, 2007:50*

Јачова З. (2005) „Соработката со родителите во рамките на раната интервенција кај слушно оштетените деца, како основен предуслов за изборот на моделот на едукација, во *Образовни рефлексии 2-3, Скопје: 70*

Јачова З. (2004) "Инклузивното образование на децата со посебни потреби во Р.М." во *Дефектолошка теорија и практика, 1-2, Скопје: Филозофски Факултет: 36-38.*

врската меѓу ИОП (индивидуалните образовни планови) и планирањето на содржините од наставната програма, да се обезбеди едукација на наставниците за да може да му се помогне на ученикот да напредува кон јасно усвоените цели во образованието, да се обрне внимание на тоа како акционите плановина училиштето се вклопуваат во стратегиите поврзани со инклузивната практика.

Тоа значи дека содржините на програмите, сепак, треба да бидат ориентирани кон пласирање на знаења, во функција на снаоѓање во сложениот систем на општествени односи. Тоа ќе овозможи максимална активност и самостојност на слушно оштетените лица, како рамноправни членови на општествената заедница во сите нејзини сегменти кон остварување на заедничката цел, социјалната инклузија.

Јачова З, Самарциска-Панова Љ., Лешковски И., Ивановска М. (2002) *Прирачник за проектот Инклузија на децата со посебни потреби во редовните училишта во Република Македонија, Скопје: Биро за развој на образованието: 8*

Јачова З. (2002) Придонесот на индивидуалните образовни планови во подигањето на стандардите за учениците со посебни потреби, во „Образовни рефлексии, 2-3, Скопје: 5

Unesco Cepas (2000) *Report-Sub-Regional Workshop Central And Eastern Europe, Bucharest: 35*

Watson L. and Parsons J. (1998) "Supporting deaf pupils in mainstream settings", *Issues in Deaf Education, London: David Fulton Publishers: 137-142*

INCLUSIVE EDUCATION OF CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENT Zora Jachova

ABSTRACT

The basic intention of this paper is to make a presentation and an analysis of the divergence of the inclusive education of the children with impaired hearing.

The contemporary European standards and models of inclusive education of the pupils with impaired hearing foresee initiation and implementation of the innovations in the education according to the national context and the established didactical basis with tradition. In that direction the teachers feel the need to establish an appropriate inclusive methodology, technology and strategies in the inclusive practise. So, it is necessary to initiate activities for education of the teachers in the regular schools with a purpose to create the most appropriate models of inclusive practise for the pupils with impaired hearing.

For a continuous realization of this goal the relevant institutions initiate and support activities that assure a more quality and a more human education, that implies provision of local infrastructure and coordination of the professionals for support of the regular schools in which hearing impaired children are included and the creation of a most appropriate model of inclusive practise.

Key words: inclusive education, hearing impaired children